

De arbeidsmarkt in 1999 en 2000

Auteur(s):

Centraal Planbureau

*Deze bijdrage is ontleend aan Centraal Planbureau, [Centraal Economisch Plan 1999](#), Sdu, Den Haag, april 1999.***Verschenen in:**

ESB, 84e jaargang, nr. 4200, pagina 316, 23 april 1999

Rubriek:

Monitor

Trefwoord(en):

arbeidsmarkt

De groei van het arbeidsaanbod is in 1999 iets kleiner dan de groei van de werkgelegenheid, waardoor de werkloosheid verder daalt ten opzichte van het - historisch gezien lage - niveau in 1998. In 2000 zal de werkloosheid echter iets oplopen.

In de tweede helft van vorig jaar is een vertraging van de bedrijvigheid ingezet. Dit vond zijn weerslag in enkele arbeidsmarktindicatoren. Het aantal openstaande vacatures, dat in het tweede kwartaal van 1998 nog het recordniveau van 139.000 bereikte, liep in het derde kwartaal terug tot 118.000. Verder vertraagde de groei van het aantal uitzendingen in het tweede en derde kwartaal vrij sterk.

In de jaren 1999 en 2000 valt de economische groei verder terug tot ongeveer 2% per jaar. Omdat werkgevers doorgaans liever even afwachten alvorens personeel te ontslaan, reageert de werkgelegenheid hier met enige vertraging op. Dit vertaalt zich dit jaar in een tijdelijk wat lagere groei van de arbeidsproductiviteit. Bij bedrijven daalt de arbeidsproductiviteitsgroei van 1% in 1998 tot ½% in 1999 om vervolgens weer aan te trekken tot 1¼% in het jaar 2000. De werkgelegenheidsgroei in arbeidsjaren, die in 1998 nog 2¼% bedroeg, vermindert in 1999 en 2000 tot respectievelijk 1½% en ¾%. In personen die meer dan twaalf uur per week werken komt dit neer op een toename van 1¾%, of ongeveer 105.000 personen, dit jaar en 1% (ruim 65 000 personen) volgend jaar. Vorig jaar was deze groei nog 3% (circa 180.000 personen).

Arbeidsvraag naar bedrijfstak

Conjunctuurgevoelige bedrijfstakken zoals de bouwnijverheid en de uitzendbranche worden relatief sterk getroffen door de teruglopende werkgelegenheidsgroei. De instroom/doorstroom-banen uit het regeerakkoord worden in de werkgelegenheidsstatistieken tot de uitzendbedrijven gerekend. Het gaat daarbij om jaarlijks 5.000 banen extra. Dit betekent dat de teruggang bij de uitzendarbeid in de gangbare betekenis van het woord groter is dan uit de cijfers voor de bedrijfstak uitzendbedrijven blijkt. Er is daar sprake van werkgelegenheidsverlies.

Door het inzakken van de wereldhandel zal de werkgelegenheid in de industrie nauwelijks meer toenemen. De meer op het binnenland gerichte bedrijfstakken handel en reparatie, vervoer en communicatie, banken en verzekeringen en overige tertiaire diensten geven nog wel een groei van de werkgelegenheid te zien. Ten opzichte van vorig jaar zwakt de groei in deze sectoren echter wel af. De werkgelegenheid bij de overheid neemt in 1999 en 2000 toe. Als uitvloeisel van het regeerakkoord vindt een uitbreiding plaats bij de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie. Daar komt in 2000 nog een effect van de klassenverkleining in het onderwijs bij.

Arbeidsaanbod

Het arbeidsaanbod groeit in 1999 en 2000 met 1¼%, of met ongeveer 90.000 personen (zie [tabel 1](#)). De demografische ontwikkeling draagt hieraan slechts 10.000 personen bij. De trendmatige stijging in de participatie, die zich vooral bij vrouwen voordoet, vertaalt zich in een groei van circa 35.000 personen. Effecten van beleid vergroten het arbeidsaanbod met ongeveer 40.000 personen. Hierbij gaat het met name om arbeidsongeschiktheid (PEMBA, rea, plan-Hoogervorst) en effecten van de nieuwe Algemene Bijstandswet, die enkele jaren geleden van kracht is geworden. In beide gevallen wordt beoogd meer ontvangers van een uitkering aan de slag te brengen. Zowel in 1999 als in 2000 wordt gerekend met een gering positief conjunctureel effect op het arbeidsaanbod.

Tabel 1. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, 1993-2000

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	niveau, x 1.000		mutatie per jaar in %					
<i>werkgelegenheid</i>								
arbeidsjaren	5323	-0,3	1,4	2,0	2,6	2,7	1½	¾
personen totaal	6464	0,7	1,5	2,2	2,7	2,9	1¾	1
personen vanaf 12 uur	5760	0,1	2,3	2,3	2,8	2,9	1¾	1
beroepsbevolking	6241	1,1	1,9	1,5	1,8	1,4	1¼	1¼

	niveau, x 1.000							
werkloze beroepsbevolking	481	547	533	494	438	349	330	355
werkloosheidsuitkeringen	664	777	792	765	701	608	595	625
	percentage van de beroepsbevolking							
werkloze beroepsbevolking	7,7	8,7	8,3	7,6	6,6	5,2	4¾	5¾
werkloosheidsuitkeringen	10,6	12,3	12,3	11,7	10,6	9,0	8¾	9

Werkloosheid

Uit de geschetste ontwikkelingen van arbeidsvraag en arbeidsaanbod resulteert in 2000 een oplopende werkloosheid. In procenten van de beroepsbevolking komt deze neer op 5¼%. Deze ontwikkeling betekent dat de dreiging van ernstige knelpunten op de arbeidsmarkt en de inflatoire werking die daarvan kan uitgaan, iets minder urgent is geworden. Dit neemt niet weg dat nu reeds voor bepaalde beroepsgroepen, zoals informatici, sprake is van knelpunten in de personeelsvoorziening. Ook gemeenten ondervinden problemen. Zij hebben moeite met het vinden van voldoende kandidaten voor Melkert-banen en WTW-dienstbetrekkingen (in deze Wet inschakeling werkzoekenden is een aantal voormalige regelingen, zoals de Banenpool en de Jeugdwerkgarantiewet, opgenomen).

Deze problemen zijn niet zonder meer vergelijkbaar met knelpunten in de personeelsvoorziening elders. In aantallen gemeten zijn er voldoende langdurig werklozen om de aangeboden banen te bezetten. Echter, de best-plaatsbaren en meest gemotiveerden werden al eerder ingeschakeld. Het kost dan ook steeds meer moeite om kandidaten te vinden die over voldoende vaardigheden beschikken. Bovendien zijn de financiële prikkels vaak niet sterk genoeg om hen te bewegen zich beschikbaar te stellen. Een ander gevolg van de huidige krappe arbeidsmarkt zou kunnen zijn dat werkgevers relatief meer laag opgeleiden in dienst nemen. Dit zou zich voordoen als in voorgaande jaren, met minder werkgelegenheidsgroei, laag opgeleiden 'verdrongen' werden door hoog opgeleiden. Dit lijkt echter nauwelijks het geval te zijn (zie kader).

Verdringing?

Net als in de meeste westerse landen is de werkloosheid onder laag opgeleiden in Nederland relatief hoog. Bovendien neemt deze relatief sterk toe in perioden van economische neergang. Een mogelijke verklaring is dat laag opgeleiden 'verdrongen' worden door hoog opgeleiden. Dit houdt in dat hoog opgeleiden eenvoudige banen bezetten, zodat laag opgeleiden werkloos worden of blijven.

Het is niet eenvoudig om vast te stellen of sprake is van verdringing op de Nederlandse arbeidsmarkt¹. Het opleidingsniveau van iemand is immers slechts een beperkte maatstaf voor zijn of haar werkelijke productiviteit, bijvoorbeeld wanneer een hoge opleiding juist een gebrek aan andere vaardigheden compenseert. Door 1993, een conjunctureel ongunstig jaar, te vergelijken met het conjunctureel gunstige jaar 1996, is het bestaan van verdringing onderzocht [2] > 840316 n2. Als sprake was van verdringing, zouden werkgevers vooral in 1993 het gemiddelde opleidingsniveau van hun personeel hebben opgeschroefd. Via de instroom van nieuwe werknemers blijkt dit niet het geval te zijn; via de uitstroom daarentegen wel, zij het in geringe mate.

Gezien de geringe omvang van het effect, moet de hoge werkloosheid onder laag opgeleiden toch vooral worden verklaard uit andere factoren dan verdringing, bijvoorbeeld de lage productiviteit in vergelijking tot het loonniveau aan de onderkant van de arbeidsmarkt en aanbodfactoren (werklozen die pas bij een relatief hoog loon werk willen aanvaarden, of onvoldoende vaardigheden hebben). Hierbij past een beleid dat in de eerste plaats gericht is op de vaardigheden en loonkosten in het onderste segment van de arbeidsmarkt.

Lonen

Contractlonen

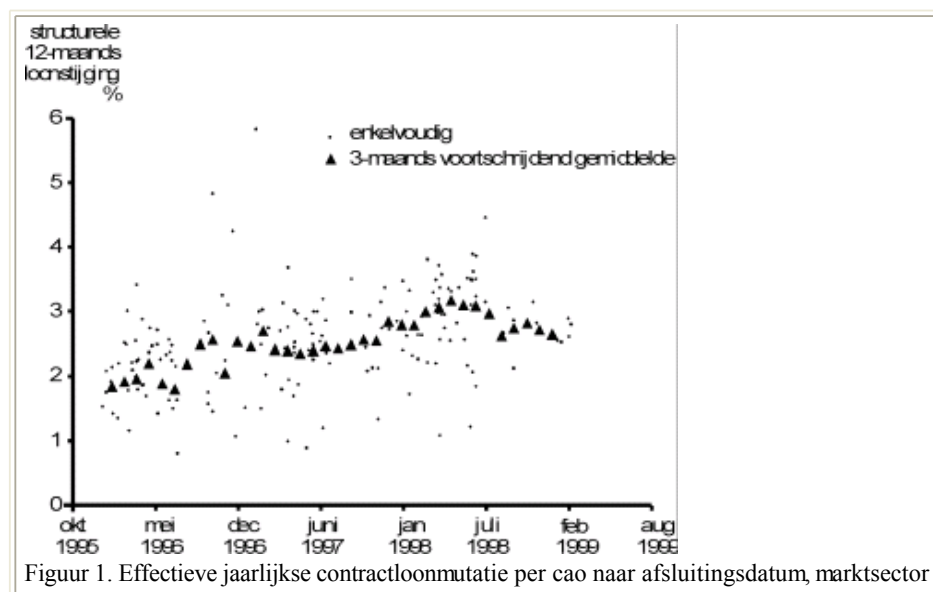
De contractloonmutatie in de marktsector is in 1998 uitgekomen op 3%. In de loop van 1998 is de versnelling van de contractloonontwikkeling tot een eind gekomen. Recent afgesloten cao's laten minder sterke loonstijgingen zien. Voor bijna de helft van de werknemers is al een contract gesloten voor heel 1999 met een gemiddelde mutatie van 2,7% op jaarbasis (zie tabel 2).

Tabel 2. Opbouw loonvoetmutatie marktsector, 1992-2000

	1992- 1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>mutaties per jaar in %</i>						
contractloon (incl. overloop)	2,7	1,7	2,2	3,0	2¾	1½
incidenteel	-0,2	1,1	0,2	0,2	½	¼
brutoloon	2,4	2,7	2,4	3,2	3¾	1¾
sociale lasten werkgevers	0,3	-0,8	-0,1	-0,3	½	0
loonvoet marktsector	2,7	2,0	2,3	2,8	3¾	1¾

figuur 1 geeft een beeld van de trend in afgesloten cao's, aan de hand van de contractloonmutatie op twaalf-maandsbasis, gerangschikt naar afsluitdatum. Na een oploop van de contractloonontwikkeling begin 1998 lijkt zich een lichte daling af te tekenen. Doordat aan het

eind van het jaar beduidend minder cao-afspraken worden gemaakt dan aan het begin van het jaar, moet enige voorzichtigheid in acht worden genomen met betrekking tot de interpretatie van de grafiek. De drie-maands voortschrijdende gemiddelden aan het eind van het jaar hebben op minder cao's betrekking dan aan het begin van het jaar.

De verwachte daling van de inflatie van 2% in 1998 naar 1¼% in 1999 heeft een matigend effect op de contracten die dit jaar worden afgesloten. Daarnaast neemt de arbeidsproductiviteit in vergelijking met 1998 minder toe waardoor er minder ruimte is voor loonstijgingen. Ook de werkloosheid zal in 1999 nauwelijks verder dalen, zodat opwaartse effecten op de loonontwikkeling vanuit arbeidsmarktontwikkelingen kleiner worden. Gegeven de cao's die (gedeeltelijk) al vastliggen, komt de contractloonstijging dit jaar toch nog op 2¼% uit. Reëel betekent dit een duidelijke versnelling in de loonstijging. Bij een vertraging in de arbeidsproductiviteitsstijging loopt hierdoor de arbeidsinkomensquote sterk op. Voor volgend jaar wordt een verdere daling van de contractloonmutatie geraamd naar 1½%. De inflatie komt met 1% nog iets lager uit dan dit jaar en daarnaast neemt de werkloosheid voor het eerst sinds jaren weer licht toe. Dit heeft een matigend effect op de loonmutatie. Toch loopt de arbeidsinkomensquote bij deze cijfers nog verder op.

Incidenteel

De incidentele loonstijging over 1998 komt ¼% lager uit dan eerder geraamd. Gedeeltelijk komt dit door het statistische effect van ziekteverzuim. Een toename van het ziekteverzuim leidt tot een daling van het incidenteel, omdat uitkeringen in het kader van de ziektewet niet tot de loonsom worden gerekend en de zieke werknemers wel in de werkgelegenheid mee blijven tellen. Naar verwachting zal deze factor in 1999 geen rol spelen. Voor dit jaar wordt het incidenteel op ½% geraamd. In 2000 zal de toename van de incidentele looncomponent naar verwachting vertragen tot ¼%. De minder gunstige conjuncturele situatie zorgt hierbij voor een licht negatieve loondrift. Daarbij is de invloed van individuele extra beloningselementen, zoals winstdelingsregelingen, gratificaties en loon in natura, in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, overigens relatief gering.

Sociale lasten

Hadden de sociale lasten voor werkgevers in 1998 nog een matigend effect op de loonvoet, dit jaar is sprake van een opwaarts effect van ½%. Vanwege de vermogensinhaal bij de sociale fondsen stijgen met name de premies van het ziekenfonds en de WAO-premie. De forse stijging van de premies van particulier tegen ziektekosten verzekerde werknemers leidt via de stijging van de werkgeversbijdrage aan deze premies eveneens tot hogere lasten. Daarnaast zorgt de stijging van de overhevelingstoeslag nog voor lastenverzwaring.

In de projectie nemen de sociale lasten voor werkgevers volgend jaar niet toe. Tegenover hogere werkgeverspremies WAO en ZFW staat bij de gehanteerde beleidsuitgangspunten een daling van de overhevelingstoeslag, waardoor de mutatie van de sociale lasten op nul uitkomt.

Tot besluit

Het geschetste beeld van de arbeidsmarkt in 1999 en 2000 wordt beheerst door de conjuncturele situatie, die op zijn beurt weer in het teken staat van een vertraging van de groei. Deze vindt zijn weerslag in een afnemende werkgelegenheidsgroei en een omslag van een dalende in een iets oplopende werkloosheid, waarvan enig matigend effect uitgaat op de loonmutatie. Op middellange termijn echter is een gelijkblijvende dan wel dalende werkloosheid nog steeds aannemelijk

1 Voor een breed overzicht van het Nederlandse verdringingsonderzoek, zie H.D. Webbink en A.H. Paape, *Neerwaartse verdringing nader bezien*, ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1999.

2 G.J. van den Berg et al., [Worker turnover at the firm level and crowding out of lower educated workers](#), CPB Onderzoeksmemorandum, nr 144, Den Haag, 1998.

